

JOSEFINA CARRERA I SABATÉ

ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE LA SUBJECTIVITAT DELS PARLANTS*

1. INTRODUCCIÓ

Per tal de conèixer amb profunditat l'evolució d'un canvi fonètic es fa necessari comprendre exactament els mecanismes relacionats amb la producció i també amb la percepció, atès que «The people who participate in the change do not just speak: they also listen. Thus one must assume that variation and change occur not only in production but also in perception» (JANSON, 1983: 24). Tanmateix, no és fàcil observar i analitzar el comportament dels receptors, ja que són necessaris mètodes indirectes de recollida de dades i per això la percepció ha suscitat un interès escàs en molts treballs referits al canvi lingüístic.

Sortosament, des de Labov, l'interès per la percepció ha anat trobant el seu lloc corresponent per donar raó del canvi fonètic. La metodologia per arribar a l'obtenció de dades té a veure amb maneres de fer diferents: els mètodes directes, que interpel·len l'informant sobre la gramaticalitat i agramaticalitat del discurs proposat, i els mètodes indirectes, que presenten diverses modalitats com són el test d'inseguretat lingüística, el test de veus disfressades, el test de disponibilitat lèxica, etc. (veg. LABOV, 1966). Tots pretenen mostrar empíricament que la subjectivitat del parlant incideix d'una forma directa en la seva producció.

D'acord amb aquesta perspectiva, s'ha observat que la manca de correspondència entre la consciència d'actuació i la consciència del que és normal o correcte genera una inestabilitat lingüística en els parlants que és pròpia de determinats processos de canvi. Aquesta ines-

* Aquest article es troba inserit en els següents projectes d'investigació: BFF 20013798 i BFF2000-0075-C02-02 del Ministerio de Ciencia y Tecnología.

tabilitat lingüística, que des de Labov (1966: 476) s'ha anomenat *inseguretat lingüística*,¹ ha servit per trobar el grup social motor de l'evolució lingüística d'un procés de canvi en curs. Recentment, Labov (2001) ha replantejat el terme i ha qüestionat si la inseguretat lingüística s'associa a inseguretat social o bé si cal connectar-la amb la mobilitat social dels parlants.

La inseguretat lingüística s'ha analitzat i quantificat de la següent manera: «Each of eighteen different words is pronounced by the interviewer in two different ways. [...] The respondent is asked to circle the number of the pronunciation which he thinks is correct. Then he is asked to check the pronunciation which he actually uses. The number of items which the respondent circles one form and checks another is the index of linguistic insecurity». A partir de les investigacions de Labov (1966), i tal com expliquen altres autors com Marcellesi i Gardin (1974), Macaulay, (1975) i Gadet (1989), en els tests d'inseguretat lingüística es tabulen les diferències assenyalades pels parlants entre les formes que es veuen correctes i les que es consideren reals; i, quan no hi ha coincidència entre el valor reconegut com a norma i el que l'informant qualifica com a propi, es parla d'inseguretat lingüística.

A banda de l'anàlisi de la inseguretat lingüística dels parlants, que es pot qualificar com una valoració conscient, en l'estudi de la subjectivitat segurament s'ha d'incloure una altra valoració que no ha de ser necessàriament conscient per part dels parlants: la relació entre actuació real i consciència de l'actuació, de manera que la «coincidència entre consciència y actuación lleva a la estabilización de las variedades lingüísticas; la discrepancia, por el contrario, es uno de los motores que impulsa el cambio» (LÓPEZ MORALES, 1989: 223).

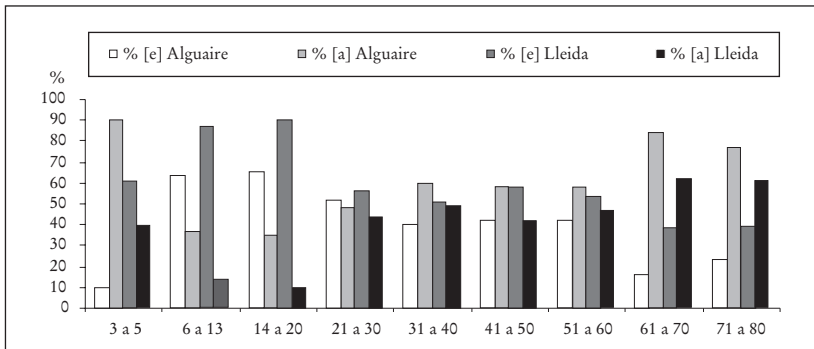
Les diferències entre aquestes dues estratègies que, per simplificar, podríem anomenar com a inseguretat lingüística conscient, la primera, i inseguretat lingüística inconscient, la segona, sembla que es poden connectar amb diferents etapes d'avançament del canvi lingüístic. D'aquesta manera, la presència d'inseguretat lingüística conscient es podria donar en parlants que coneixen les dimensions d'un

1. Calvet (2000) assenjala que el primer que va parlar d'inseguretat en relació amb situacions lingüístiques va ser Haugen el 1964.

canvi lingüístic, els quals tindrien plena consciència del prestigi d'una solució damunt d'una altra. Contràriament, la inseguretat lingüística inconscient es trobaria en informants en què el procés de substitució presenta un estadi inicial.

2. OBJECTIU

En aquest escrit intento aplicar aquestes classes d'inseguretat lingüística a un procés de canvi detectat al Segrià i analitzar si són certes les hipòtesis inicials. El procés d'instabilitat detectat en diferents generacions de parlants d'Alguaire i de Lleida es concreta en unes vocals pretòniques en posició inicial absoluta ortografiades <e> de paraules com *enciam*, *escola* o *edifici*. La realització d'aquestes vocals tendeix a adequar-se a les formes de l'escriptura i varia en determinats informants depenent de variables lingüístiques, funcionals i geogràfiques però, especialment, socials i culturals.² La variable que explica més clarament el procés de substitució és l'edat, tal com s'observa en el gràfic 1, que resumeix l'estat de la qüestió.

GRÀFIC 1. Ús de les solucions [a] i [e] a Alguaire i a Lleida segons Carrera-Sabaté (1999)

2. Carrera-Sabaté (1999) i (2001).

3. MÈTODE

3.1. *La selecció dels parlants*

Els parlants analitzats han estat escollits a partir de les dades dels padrons d'Alguaire i de Lleida. Com que el fenomen que estudio afecta parlants de llengua catalana, només he seleccionat gent que parlés català com a llengua 1 i fos nascuda en el lloc d'estudi, o que parlés català com a llengua 1 i hi hagués viscut molts anys. Els enquestats, doncs, sumen un total de 36 en cada població i constitueixen proporcions diferents d'informants: a Alguaire representen l'1.25% del total i a Lleida són un 0.030% dels habitants.

Les variables que he tingut en compte en el treball són: l'edat, els estudis, els coneixements de català, l'estatus sociocultural i el sexe. Els grups generacionals de tota la població representada d'Alguaire i de Lleida són els nou següents: (1) de 71 a 80 anys; (2) de 61 a 70 anys; (3) de 51 a 60 anys; (4) de 41 a 50 anys; (5) de 31 a 40 anys; (6) de 21 a 30 anys; (7) de 14 a 20 anys; (8) de 6 a 13 anys i (9) de 3 a 5 anys. Aquests grups, però, es redueixen a tres blocs: (I) de 51 a 80 anys, (II) de 21 a 50 anys i (III) de 3 a 20 anys.

Tot i que el nombre d'enquestats és igual en cada grup, no s'hi troben les mateixes divisions generacionals ni se segueix un índex proporcional al padró de població. Així, pel que fa als grups de menys edat (de 3 a 20 anys), els criteris de divisió de la població han estat els equivalents al nivell educatiu i segueixen la jerarquia acadèmica anterior a l'aplicació de la LOGSE: (9) preescolar, (8) primària, (7) secundària. Considero important aquesta divisió perquè els informants més alfabetitzats (8 i 7) marquen les primeres generacions que han tingut un ensenyament en català. Tot i que sóc conscient que la distribució d'edats d'aquests blocs de població és considerablement diferent respecte als altres grups de major edat, crec que és necessari observar aquests estadis diferents per constatar com l'escolarització en català es relaciona amb la incorporació de nous hàbits lingüístics.

3.2. L'enquesta

Les paraules que conté l'enquesta de la subjectivitat dels parlants s'han seleccionat a partir dels resultats d'un primer qüestionari de producció a Alguaire i a Lleida (vegeu CARRERA-SABATÉ, 1999). S'hi comptabilitzen: 1) formes emeses majoritàriament amb la solució [a], com *embenat*; 2) mots amb alternances vocàliques que presenten una intensitat diferent en els diferents grups generacionals, com *escola*; i 3) formes emeses majoritàriament amb [e], com *edifici*. En definitiva, les paraules analitzades han estat *edifici*, *elefant*, *embenar*, *enciam*, *escola* i *esquerra*.

El procediment que he seguit per aconseguir algunes dades sobre la subjectivitat dels parlants ha estat fer escoltar a cada informant una frase o una paraula, aturar el casset i analitzar si discriminaven les solucions pretòniques [e] i [a] que s'havien emès. En definitiva, cada informador ha sentit dues vegades la mateixa paraula, un cop pronunciada amb la solució pretònica [a] i l'altra amb la solució pretònica [e]. A més a més, les paraules s'han sentit de dues maneres diferents: 1) en un context semàntic (*li van embenar el dit de l'esquerra*) i 2) aïlladament (*edifici*, *enciam*, *escola*, *elefant*).

Després d'això, i només en el cas d'haver discriminat correctament les vocals [e] i [a], els informants han respost les següents qüestions:

- 1) Quina és la forma que tu / vostè dius /diu?
- 2) Quina és la bona?

Amb aquest petit qüestionari he instat l'informant perquè prengués partida per una de les dues opcions presentades a l'hora de valorar quina era la seva forma usual i quina era la *bona*.

Cal tenir en compte que els informants que no han detectat les distincions vocàliques en posició pretònica dels mots en la primera part han quedat exclosos de les especificacions posteriors; de resultes d'això, els grups d'edat extrems en l'espectre generacional —de 3 a 5 anys i de 71 a 80 anys— no s'hi veuen totalment representats.

4. INSEGURETAT LINGÜÍSTICA CONSCIENT

4.1. *Algunes observacions sobre la inseguretat lingüística i sobre el concepte de norma*

A l'hora de detectar la inseguretat lingüística segons la proposta laboviana, que consisteix a relacionar les solucions que els informants creuen emetre i les que consideren correctes, un dels aspectes que s'ha criticat més a aquesta proposta està relacionat amb els criteris que usen els informants per determinar el grau de correcció de les solucions que analitzen, ja que: «What did Labov's informants understand by *correctness*?» (MACAULAY, 1975: 160). Tanmateix, altres estudiosos com López Morales (1989) consideren que en molts casos la consciència lingüística és la que presenta els criteris de correcció i per això no hi ha ambigüitats.

Relacionat amb algunes interpretacions del mot *correcció*, l'aportació de Coseriu ([1952]1973) defineix els conceptes *habitual* i *correcte* de la llengua a través del concepte de *norma*. Per a Coseriu, la norma és el factor de mediació que assegura el pas entre la llengua teòricament única i perfecta i la parla amb un elevat grau de variació. Segons aquest lingüista, la norma té dues interpretacions bàsiques: a) la norma normal, oposada a irregular i a anormal; b) la norma correcta, oposada a incorrecta. Aquestes normes alguns cops no són coincidents, i la primera sempre és anterior a la codificació, és a dir, a la norma correcta.

En aquesta mateixa línia, Gadet (1989: 15) distingeix dos sentits importants de la norma: la norma objectiva (la que es pot observar) i la norma subjectiva (la que es connecta amb l'elaboració d'un sistema de valors). La norma en el primer sentit descriu tot allò que és normal i regular, i, en el segon cas, té un sentit avaluador que va des de l'observació del que és normal fins al normatiu, i es veu condicionada per les interpretacions d'una determinada societat.

En el present estudi, les respostes dels informadors a la pregunta: *Quina és la vocal que consideres/a bona?* han seguit dues interpretacions bàsiques: a) la identificació de l'adjectiu *bona* amb normal, oposat a irregular i a anormal, en el sentit de ser l'ús seguit pels membres

d'una determinada comunitat lingüística;³ b) l'associació de *bona* a correcte, oposat a incorrecte;⁴ en termes generals, la primera accepció és la que han seguit els informants de més edat i de menor instrucció, i la segona, els més joves amb més estudis. Tot i aquesta aparent diferenciació en les respostes cal tenir en compte, tal com proposa Coseriu ([1952]1973:90), que la norma correcta és posterior a la norma normal i, per tant, es pot entendre que els enquestats que interpreten la vocal *bona* com a correcta també consideren implícitament la vocal *bona* com a normal. Aquesta accepció de norma normal és, doncs, la que prenc com a punt de partida en aquesta anàlisi per valorar el grau d'inseguretats lingüística conscient dels informants.

4.2. Observacions generals sobre la inseguretats lingüística conscient a Alguaire i a Lleida

Tant a Alguaire com a Lleida, la coincidència entre les solucions fòniques que els informants creuen emetre i les que consideren bones és força alta i per això la inseguretats lingüística conscient és escassa; tanmateix, es detecten unes diferències relacionades amb la inseguretats que depenen de l'avançament del procés de canvi en cada nucli de població.

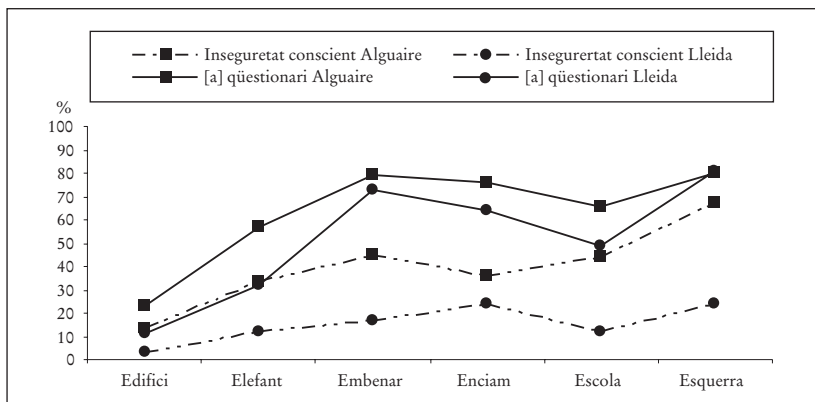
En les formes lèxiques analitzades, l'índex d'inseguretats lingüística conscient està directament connectat al manteniment de la solució [a] en la producció i al prestigi que s'atorga a la solució [a] o [e] en cada forma. D'aquesta manera, a Alguaire *esquerra* i *embenar* són les paraules que presenten més inseguretats lingüística i en l'enquesta de producció s'han emès amb la solució [a] en uns percentatges propers al 80%. A Lleida, les paraules amb més inseguretats lingüística són *esquerra* i *enciam*, les quals també presenten un rendiment alt de la solució [a] (81% i 64% respectivament).

3. És el que Gadet (1989) anomena norma objectiva i Coseriu ([1952]1973) norma normal.

4. Aquesta concepció s'apropa a allò que Coseriu ([1952]1973) qualifica com a norma correcta, que de vegades pot coincidir amb la norma normal, i, en qualsevol cas, és sempre posterior a la norma normal.

1. La inseguretat lingüística conscient segons les paraules

	Alguaire		Lleida	
	<i>Inseguretat lingüística conscient</i>	<i>Quantitat informants</i>	<i>Inseguretat lingüística conscient</i>	<i>Quantitat informants</i>
<i>Edifici</i> (s)	5 (14%)	35	1 (3%)	35
<i>Elefant</i> (o)	12 (34%)	35	4 (12%)	33
<i>Embenar</i> (i)	10 (45%)	22	2 (17%)	12
<i>Enciam</i> (m)	12 (36%)	33	8 (24%)	31
<i>Escola</i> (r)	15 (44%)	34	4 (12%)	33
<i>Esquerra</i> (j)	14 (67%)	21	4 (24%)	17
Resultats globals	60 (35%)	172	21 (13%)	161

GRÀFIC 2. Inseguretat lingüística conscient segons les paraules a Lleida i a Alguaire

De la comparació dels resultats en aquestes poblacions es desprèn el que segueix: a Lleida s'observa més regularitat en les valoracions de tots els informants que a Alguaire i, al mateix temps, es comptabilitza menys inseguretats lingüística, la qual oscil·la entre el 3% i el 24% de les valoracions dels parlants en les diferents formes lèxiques. Contràriament, a Alguaire, la inseguretats lingüística oscil·la entre el 14% i el 67% de les valoracions dels informants analitzats segons les paraules. L'explicació d'aquestes diferències entre les dues poblacions ha de buscar-se en el manteniment més elevat de la solució [a] a Alguaire que a Lleida i en el prestigi que presenta la nova solució [e], que es potencia en un ambient que se sent més insegur, com és el cas dels habitants del poble respecte dels de la ciutat.

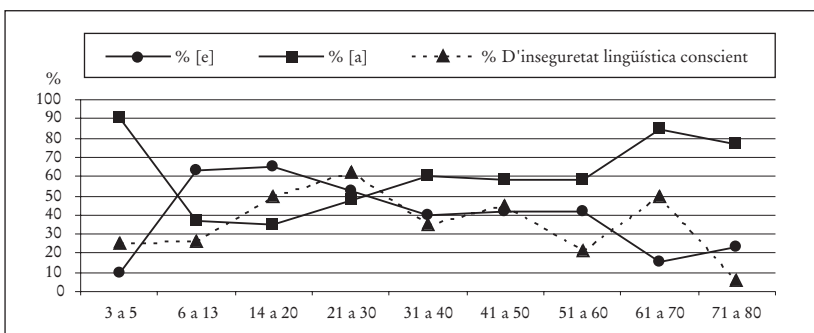
2. La inseguretats lingüística segons els parlants

<i>Edat</i>	<i>Alguaire</i>	<i>Lleida</i>
3-5 (9)	3 (25%)	1 (14%)
6-13 (8)	6 (26%)	3 (16%)
14-20 (7)	11 (50%)	1 (5%)
21-30 (6)	15 (63%)	2 (10%)
31-40 (5)	9 (38%)	6 (29%)
41-50 (4)	10 (45%)	6 (30%)
51-60 (3)	4 (21%)	0 (0%)
61-70 (2)	9 (50%)	4 (20%)
71-80 (1)	1 (6%)	0 (0%)

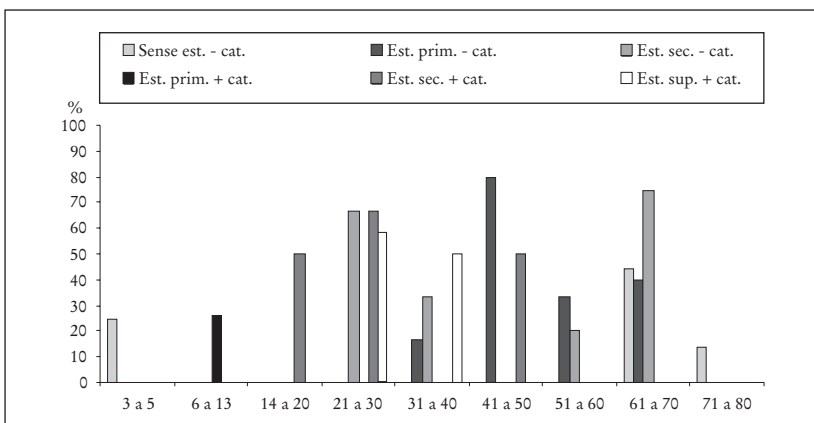
ALGUAIRE

A Alguaire la substitució de la vocal [a] per [e] en posició pretònica inicial absoluta es detecta sobretot en les generacions més joves (vegeu el gràfic 2); tanmateix, els informants més inestables lingüísti-

cament parlant no són els que estan al davant del canvi lingüístic, sinó un grup generacional que presenta alternances fòniques entre les solucions [a] i [e] i que es troben en una etapa intermèdia del procés de substitució: parlants de 21 a 30 anys (vegeu els gràfics 3 i 4). Aquests parlants tenen estudis secundaris o superiors i, en general, coneixements de català escrit.

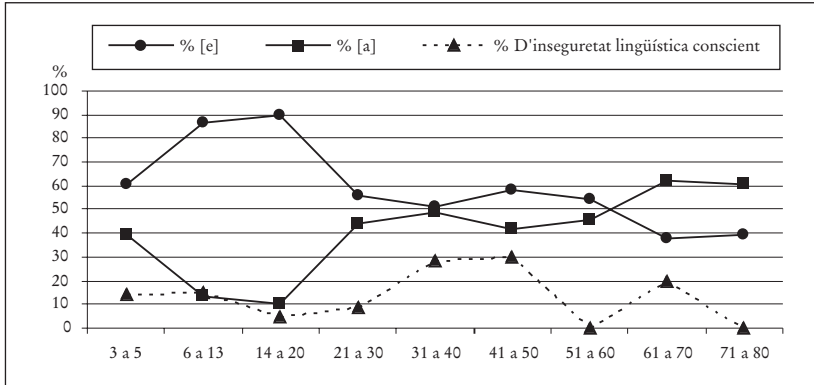
GRÀFIC 3. Alguaire. Solucions [e] i [a] i inseguretats lingüístiques conscients

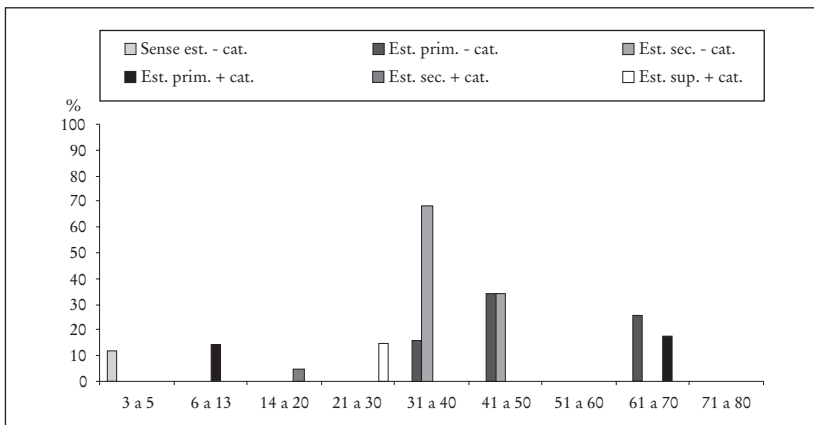
GRÀFIC 4. Alguaire. Inseguretats lingüístiques segons: edat, estudis i coneixements de català

LLEIDA

A Lleida el canvi està més estès i és més uniforme en tots els grups generacionals que a Alguaire; per això, la inseguretats més alta que es detecta apareix en alguns informants que presenten variació de les vo-

GRÀFIC 5. Lleida. Solucions [e] i [a] i inseguretats lingüística conscient

GRÀFIC 6. Lleida. Inseguretats lingüística segons: edat, estudis i coneixements de català

cals [e] i [a] i que es troben en una etapa intermèdia del procés de substitució: de 31 a 50 anys. Aquests parlants es caracteritzen per tenir o bé estudis superiors o bé estudis primaris i escasses nocions de català escrit (vegeu els gràfics 5 i 6).

5. INSEGURETAT LINGÜÍSTICA INCONSCIENT

5.1. *Algunes precisions teòriques sobre la connexió entre la capacitat de percebre els sons, el procés d'aprenentatge de la lectura i la inhibició*

Des d'una perspectiva educativa, el coneixement de la lectura i de l'escriptura és important perquè permet desenvolupar el pensament intel·lectual (vegeu CHANG, 1990). A més a més, la lectura és un objecte social que té repercussions a tot nivell i per això exerceix una forta influència en el comportament dels infants.

Sembla que en els inicis del procés d'aprenentatge de la lectura, els individus presenten un èmfasi important en la correspondència fonema-símbol i en la lectura oral (veg. DALE, 1980). Directament relacionat a això, hi ha autors com Crowder ([1982]1985) que situen la lectura i l'audició en un mateix nivell, atès que en tots dos casos s'estableix una correspondència entre un senyal físic i un senyal lèxic organitzat fonològicament. Segons aquest punt de vista, la percepció de la parla no és directa, sinó que es realitza a través d'un procés que transforma l'ona acústica en característiques del lèxic de cada llengua, que està organitzat morfofonèmicament. I és precisament aquesta organització morfofonèmica del lèxic la que s'empra en el llenguatge parlat i en l'escrit. Aquestes observacions em permeten afirmar que l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura d'una llengua influeix en les representacions orals d'aquesta llengua, sobretot si els parlants es troben en un període d'escolarització o si consideren que la llengua escrita té un prestigi molt més gran que l'oralitat.

En un altre ordre de coses, i si ens situem en el camp de la psicologia, hi ha un principi d'inhibició elaborat per Foucault (1928) que es defineix pel bloqueig de l'evocació quan es realitza un nou aprenentatge. Aquest concepte d'inhibició ha estat reformulat de diferents

maneres als anys 40 i una de les propostes és la de Young i Supa (1941). Ells distingeixen entre inhibició proactiva, quan el primer aprenentatge interfereix en el segon, i inhibició retroactiva, quan el segon aprenentatge impedeix recordar el primer. Relacionat amb la inhibició proactiva es diu que: «Mientras más experiencia tienen los sujetos de un material, más pobre se hace la rememoración de una tarea análoga aprendida después» (ROJO, 1980: 80).

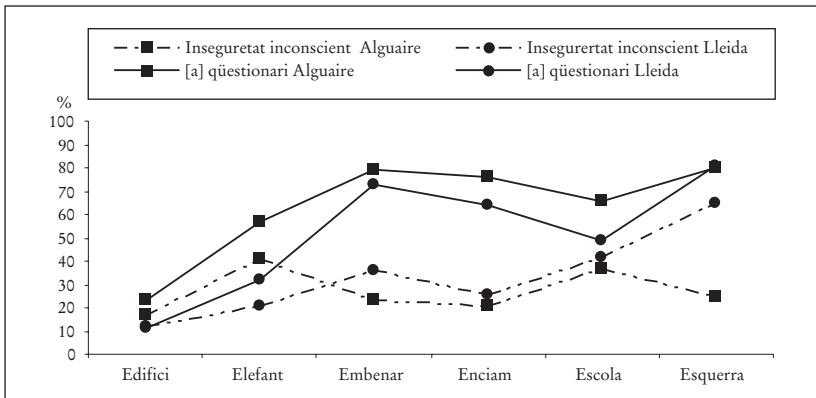
Les inhibicions retroactives han estat emprades per formular una altra teoria en psicologia: la interferència. Aquesta teoria explica l'oblit a partir de les inhibicions retroactives perquè dificulten i arriben a impossibilitar l'evocació dels records. D'aquesta manera, «los nuevos datos que entran en la memoria inhiben la evocación de los anteriores, por lo que estos actos van cayendo en el olvido» (ROJO, 1980: 186). Si tenim en compte això, l'aprenentatge de les formes de la llengua escrita pot comportar canvis en l'emissió i en la valoració de mots apresos tant en parlants que es troben en una etapa de desenvolupament del llenguatge com en parlants que aprenen el català escrit.

5.2. *Relació entre la vocal emprada per cada informant i la que ell mateix considera pròpia: la inseguretats lingüística inconscient*

Després d'analitzar les solucions fòniques que han emès els informants i les que ells mateixos creuen utilitzar, s'observa que els informadors d'Alguaire i de Lleida tenen un coneixement força exacte del grau de rendiment de les vocals [a] i [e] en totes les formes lèxiques i per això l'índex d'inseguretats lingüística inconscient és relativament baix (es troba al voltant del 30% de les valoracions): a Alguaire, els mots que presenten més inseguretats lingüística inconscient són *elefant* i *escola*; aquests mots s'han emès al qüestionari amb les dues solucions fòniques (*elefant* 57% [a] i 43% [e] i *escola* 66% [a] i 34% [e]), per bé que hi hagi un petit predomini de la solució [a]. A Lleida, les paraules valorades amb més inestabilitat són *esquerra* (emès al qüestionari amb 81% de [a] i 19% de [e]) i *escola* (49% de [a] i 51% de [e] al qüestionari).

1. La inseguretat lingüística inconscient segons les paraules

	Alguaire		Lleida	
	<i>Inseguretat lingüística inconscient</i>	<i>Quantitat informants</i>	<i>Inseguretat lingüística inconscient</i>	<i>Quantitat informants</i>
<i>Edifici (s)</i>	5 (17%)	30	4 (12%)	34
<i>Elefant (o)</i>	14 (41%)	34	7 (21%)	33
<i>Embenar (i)</i>	5 (23%)	22	4 (36%)	11
<i>Enciam (m)</i>	7 (21%)	33	8 (26%)	31
<i>Escola (r)</i>	11 (37%)	30	14 (42%)	33
<i>Esquerra (j)</i>	5 (25%)	20	11 (65%)	17
Resultats globals	47 (28%)	169	48 (30%)	159

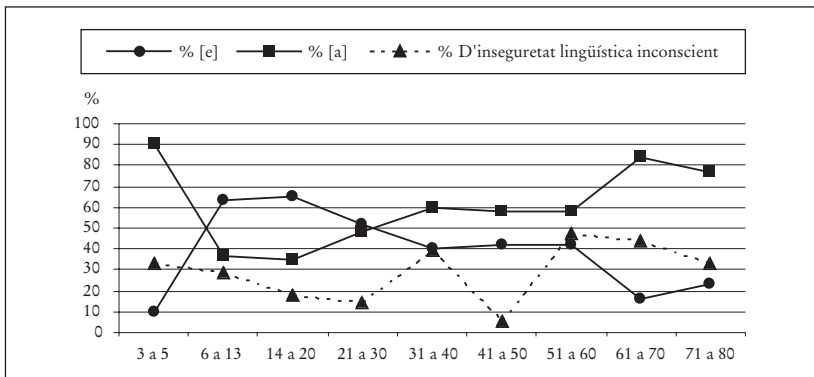

GRÀFIC 7. Inseguretat lingüística inconscient segons les paraules a Lleida i a Alguaire

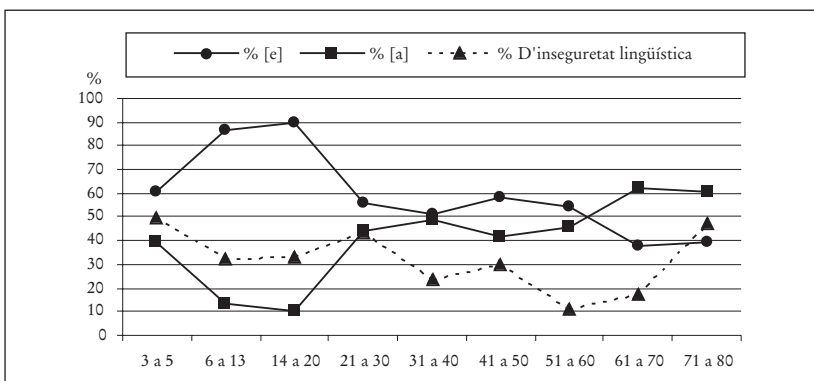
Aquests resultats ens permeten explicar que, en termes generals, es creu pronunciar menys la solució [a] del que realment s'usa al qüestionari de producció (vegeu el gràfic 7) i també que la inseguretat inconscient presenta una incidència diferent segons l'extensió del canvi;

2. La inseguretat lingüística segons els informants

Edat		Alguaire		Lleida
3-5 (9)	9	3 (33%)	6	3 (50%)
6-13 (8)	21	6 (29%)	19	6 (32%)
14-20 (7)	22	4 (18%)	18	6 (33%)
21-30 (6)	22	3 (14%)	21	9 (43%)
31-40 (5)	23	9 (39%)	21	5 (24%)
41-50 (4)	22	1 (5%)	20	6 (30%)
51-60 (3)	17	8 (47%)	19	2 (11%)
61-70 (2)	18	8 (44%)	18	3 (17%)
71-80 (1)	15	5 (33%)	17	8 (47%)

GRÀFIC 8. Alguaire. Solucions [e] i [a] i inseguretat lingüística inconscient

GRÀFIC 9. Lleida. Solucions [e] i [a] i inseguretats lingüística inconscient

d'aquesta manera, a Lleida el canvi està més estès i la inseguretats es detecta en algun mot amb un rendiment més elevat de la solució [a] (com *esquerria*); a Alguaire, en canvi, l'extensió del procés és menor i la inseguretats només arriba a les paraules emeses amb molta variació i encara no incideix en els mots que presenten un rendiment més elevat de la solució [a] (ex. *embenar*).

La inseguretats lingüística més inconscient afecta diferents grups generacionals de parlants que es caracteritzen per emetre les solucions [e] i [a] en uns percentatges similars. A Alguaire són informants de 51 a 70 anys i també de 31 a 40 anys; i, a Lleida, enquestats de 71 a 80 anys, de 21 a 30 anys i de 3 a 5 anys. Aquests informants tenen diferent nivell d'estudis i de coneixements de català.

Contràriament al que acabo de descriure, alguns enquestats de 6 a 13 anys d'Alguaire i de Lleida presenten una inseguretats més baixa perquè l'aprenentatge de l'escriptura provoca la inhibició d'algunes pronunciacions més tradicionals a favor de les formes de la llengua escrita. Al mateix temps, també es detecta poca inseguretats inconscient en alguns informants de 51 a 70 anys i sense instrucció perquè la forma ortogràfica no els fa modificar els hàbits articuladoris (en termes de psicologia es dona una inhibició proactiva) i no s'estableix la correspondència esmentada anteriorment entre les formes de la llengua oral i escrita.

6. CONCLUSIONS

En qualsevol manifestació lingüística es distingeixen dos mecanismes de control que actuen de manera diferent (producció i percepció), els quals s'han estudiat des de la sociolingüística variacionista per explicar el grau d'avançament dels canvis lingüístics. D'aquesta manera, les coincidències entre les dades obtingudes de la producció i les de la percepció s'han de connectar directament amb l'estabilitat lingüística i amb l'absència de canvi; contràriament, els desajustaments entre tots dos controls es relacionen directament amb la presència de canvi lingüístic. En aquest sentit, «les innovacions que s'exterioritzen en les manifestacions orals d'una llengua no sempre comporten una presència conscient en el coneixement lingüístic passiu dels parlants»; a més, «els canvis fonètics —i els canvis lingüístics, en general— es manifesten en la llengua parlada molt abans que la majoria dels parlants que els produeixen en tinguin consciència» (PONS, 1991: 351).

Insistint encara en la interpretació d'un procés de substitució fònica a partir de la subjectivitat dels parlants, al principi he distingit dos tipus d'inseguretat lingüística segons el grau de consciència dels parlants en valorar: a) les solucions que creien pronunciar i les que consideraven bones (inseguretat conscient); i b) les que creien pronunciar i les que realment pronunciaven (inseguretat inconscient). He proposat, a més a més, que aquests dos tipus d'inseguretat lingüística havien d'afectar de manera diferent els parlants segons el grau d'extensió del canvi fònic que presentessin. Així doncs, he establert la hipòtesi que la inseguretat lingüística més conscient havia de donar-se en els informants que es troben en un estadi avançat del canvi i la inseguretat lingüística inconscient en informants que estan en la primera etapa del procés de substitució fònica. Els resultats obtinguts de la comparació de totes dues anàlisis m'han permès arribar a aquestes hipòtesis inicials en el cas de la inseguretat lingüística més conscient, i trobar altres explicacions en la inseguretat lingüística inconscient.

Tant a Alguaire com a Lleida, la inseguretat lingüística conscient afecta informants que presenten un canvi en l'etapa d'expansió i sembla defensable demostrar que, en aquest cas concret, el motor de la

inestabilitat lingüística conscient es fonamenta en la variable *coneixements de català escrit*, la presència generalitzada dels quals opera a Alguaire i la seva absència, a Lleida. Aquesta variable permet establir, en paraules de Labov (2001: 277), «the subject's recognition of an exterior standard of correctness».

Contràriament, la inseguretat lingüística inconscient afecta diferents grups generacionals de parlants que presenten alternances de les solucions [a] i [e] en la producció i que tenen diferent instrucció: a Alguaire es comptabilitza en formes on el canvi es troba en expansió i a Lleida apareix en paraules poc modificades per l'acció del canvi. En totes dues poblacions s'observa, a més, que alguns enquestats més joves (de 6 a 13 anys) i més grans de 60 anys, ja sigui perquè han inhibit la solució tradicional [a] a favor de la de les formes de l'escrit o perquè no han alterat les pronúncies habituals, presenten escassa inseguretat lingüística.

Vistes aquestes diferències, la inseguretat lingüística conscient està relacionada amb l'extensió dels canvis lingüístics en el sentit que afecta els informants que presenten un canvi en l'etapa d'expansió; d'una altra banda, la inseguretat lingüística inconscient afecta poc, en aquest cas, uns informants en procés de formació lingüística, ja sigui general o d'aprenentatge del codi escrit, i presenta intensitat diferent segons l'avançament del canvi en cada població i en cada forma lèxica.

JOSEFINA CARRERA I SABATÉ
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CALVET, L. J. (2000): *Langues et développement: agir sur les représentations?*, «Estudios de Sociolingüística», núm. 1. 1, ps. 183-190.
- CARRERA-SABATÉ, J. (1999): *L'alternança a/e al Segrià*. Tesi doctoral. Barcelona, Universitat de Barcelona.
- CARRERA-SABATÉ, J. (2001): *La normativització del català modifica els hàbits fonètics dels parlants?*, «Llengua & Literatura», núm. 12, ps. 175-199.

- CHANG, C. L. (1990): *La alfabetización de los niños a través de la escritura, la lectura y el habla*, dins M. SIGUÁN (ed.): *Lengua del alumno, lengua de la escuela*, Barcelona, ICE, ps. 89-107.
- COSERIU, E. ([1952]1973): *Teoría del lenguaje y lingüística general*, Madrid, Gredos.
- CROWDER, R. G. ([1982] 1985): *Psicología de la lectura*, Alianza [Trad. de: *The Psychology of Reading, an Introduction*].
- DALE, P. (1980): *Desarrollo del lenguaje. Un enfoque psicolingüístico*, Mèxic, Trillas.
- FOUCAULT, M. (1928): *Les inhibitions internes de fixation*, «Année Psychologique», núm. 29, ps. 92-112.
- GADET, F. (1989): *Le français ordinaire*, París, Colin.
- JANSON, T. (1983): *Sound change in perception and production*, «Language», núm. 59. 1, ps. 18-34.
- LABOV, W. (1966): *The social stratification of English in New York City*, Washington D.C., Center for Applied Linguistics.
- LABOV, W. (2001): *Principles of Linguistic Change: Social Factors*, Massachusetts, Blackwell.
- LÓPEZ MORALES, H. (1989): *Sociolingüística*, Madrid, Gredos.
- MACAULAY, R. S. K. (1975): *Negative prestige, linguistic insecurity, and linguistic self-hatred*, «Lingua», núm. 36, ps. 147-161.
- MACKAY, D. G., ALLPORT, A., PRINZ, W. i SCHEERER, E. (1987): *Relationships and modules within language perception and production: An introduction*, dins A. ALLPORT, D. MACKAY, W. PRINZ i E. SCHEERER (ed.): *Language perception and production*, Londres, Academic Press Inc., ps. 1-15.
- MARCELLESI, J. B. i GARDIN, B. (1974): *Introduction à la Sociolinguistique. La linguistique sociale*, París, Larousse.
- PONS, L. (1991): *Algunes relacions entre els canvis fonètics i els fenòmens psíquics. Estudis de llengua i literatura catalanes/ XXII. Miscel·lània Jordi Carbonell. 1*, Barcelona, PAM, ps. 343-357.
- ROJO, M. (1980): *Psicología y psicopatología de la percepción memoria y fantasía*, Barcelona, Eunibar.
- YOUNG, C. W. i SUPA, M. (1941): *Mnemonic Inhibition as a Factor in the Limitation of the Memory Span*, «The American Journal of Psychology», núm. 54, ps. 546-552.